

לעילוי נשמת
שלום בן משה

ברכות
דף ב'

ברכות ב.

משנה: מאימתי קורין את שמע בערבין?
משעה שהפנהגים נכנסים לאכול בתרומתן, עד
סוף האשמורה הראשונה – דברי רבי אליעזר.

משעה שהפנהגים נכנסים לאכול בתרומתן
- כהנים שנטמאו וטבלו והעריב שמשן, והגיע
עתם לאכול בתרומה.

עד סוף האשמורה הראשונה - שלישי
הלילה כדמפרש בגמרא (דף ג.), ומשם ואילך
עבר זמן – דלא מיקרי תו זמן שכיבה ולא
קרינן ביה "בשכבך". ומקמי הכי נמי לאו זמן
שכיבה, לפיכך הקורא קודם לכן לא יצא ידי
חובתו. אם כן, למה קורין אותה בבית
הכנסת? כדי לעמוד בתפילה מתוך דברי
תורה, והכי תניא בברייתא בברכות ירושלמי.
ולפיכך חובה עלינו לקרותה משתחשך,
ובקריאת פרשה ראשונה שאדם קורא על
מטתו יצא.

חוס': מאימתי קורין וכו' – פירש רש"י: ואנן היכי
קרינן מצעוד יום ואין אנו ממתינין ללאת
הכוכבים כדמפרש בגמרא? על כן פירש רש"י
שקריאת שמע שעל המטה עיקר, והוא לאחר
לאת הכוכבים. והכי איתא בירושלמי: "אם קרא
קודם לכן לא יצא, ואם כן למה אנו מתפללין
קריאת שמע צבית הכנסת? כדי לעמוד בתפילה
מתוך דברי תורה".

תימא לפירוש, והלא אין העולם רגילין לקרות
סמוך לשכיבה אלא פרשה ראשונה (לקמן דף ס:),
ואם כן שלש פרשיות היה לו לקרות! ועוד קשה,
לדריך לדרך בקריאת שמע שחיס לפנייה ושחיס
לאחרייה בערבית! ועוד, דאותה קריאת שמע
סמוך למטה אינה אלא צשביל המזיקין כדאמר
בסמוך (דף ה.) "ואם תלמיד חכם הוא אינו

כריך". ועוד קשה, דאם כן פסקינן כרבי יהושע
בן לוי דאמר תפילות צאמצע תקנוס, פירוש
"צאמצע": צין שני קריאת שמע – צין קריאת
שמע של שחרית וצין קריאת שמע של ערבית,
ואנן קיימא לן כרבי יוחנן דאמר לקמן (דף טז:)
"איזיהו צין העולם הבא? זה הסומך גאולה של
ערבית לתפילה".

לכן פירש רבינו חס דאדרבה, קריאת שמע של
צית הכנסת עיקר, ואם תאמר היאך אנו קורין
כל כך מצעוד יום, ויש לומר דקיימא לן כרבי
יהודה דאמר צפרק תפלת השחר (דף טז:). דזמן
תפילת מנחה עד פלג המנחה, דהיינו אחד
עשר שעות פחות רביעי, ומיד כשיכלה זמן
המנחה מתחיל זמן ערבית.

ואם תאמר היאך אנו מתפללין תפילת מנחה
סמוך לחשיכה, ואפילו לאחר פלג המנחה, יש
לומר דקיימא לן כרבנן דאמרי זמן תפילת
המנחה עד הערב, ואמרינן לקמן (דף טז:)
"השתא דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר,
דעבד כמר עבד דדעבד כמר עבד".

מכל מקום קשיא, דהוי כחרי קולי דסחרן
אהדדי, שהרי מאיזה טעם אנו מתפללין ערבית
מיד לאחר פלג המנחה? משום דקיימא לן
דשעת המנחה כלה כדברי רבי יהודה ומיד הוי
זמן ערבית, וזמן התפילה ענמה לא קיימא לן
כרבי יהודה אלא כרבנן!

על כן אומר ר"י דודאי קריאת שמע של צית
הכנסת עיקר, ואנו שמתפללין ערבית מצעוד
יום סבירא לן כהני תנאי דגמרא דאמרי
"משעה שקדש היום", וגם "משעה שצני אדם
נכנסים להסב" דהיינו סעודת ערב שבת, והיא
היתה מצעוד יום, ומאותה שעה הוי זמן
תפילה. וגם ראייה (לקמן טז:). דרב הוי מצלי של
שבת בערב שבת, ומסתמא גם היה קורא
קריאת שמע. מכל אותן הראיות משמע
דקריאת שמע של צית הכנסת היא עיקר.

רְבֵן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר עַד שְׁיַעֲלָה עֲמוּד הַשְּׁחָר.

עַד שְׁיַעֲלָה עֲמוּד הַשְּׁחָר - שְׁכַל הַלַּיְלָה קְרוּי זְמַן שְׁכִיבָה.

מִזְעֵשָׁה וּבָאוּ בְּנֵי מִבֵּית הַמִּשְׁתָּה, אָמְרוּ לוֹ: לֹא קְרִינוּ אֶת שְׁמֵעַ. אָמַר לָהֶם: אִם לֹא עָלָה עֲמוּד הַשְּׁחָר, חֲיִיבִין אַתֶּם לְקָרוֹת.

וְלֹא זֶה בְּלִבְד אָמְרוּ, אֲלָא פֶל מָה שְׁאָמְרוּ חֲכָמִים עַד חֲצוֹת, מִצְוַתָּן עַד שְׁיַעֲלָה עֲמוּד הַשְּׁחָר:

הַקְטָר חֲלָבִים וְאַבְרִים, מִצְוַתָּן עַד שְׁיַעֲלָה עֲמוּד הַשְּׁחָר.

הַקְטָר חֲלָבִים וְאַבְרִים - שֶׁל קַרְבֹּנוֹת שְׁזוּרָק דְּמֵן בְּיוֹם.

מִצְוַתָּן - לְהַעֲלוֹת כָּל הַלַּיְלָה, וְאִינֵן נַפְסִים בְּלִינָה עַד שְׁיַעֲלָה עֲמוּד הַשְּׁחָר וְהֵן לְמַטָּה מִן הַמְזֻבָּח, דְּכָתִיב (שְׁמוֹת ל"ד כ"ה) "לֹא יִלִּין לְבָקָר".

חֲלָבִים - שֶׁל כָּל קַרְבֹּנוֹת.

אַבְרִים - שֶׁל עוֹלָה.

וְכָל הַנְּאֻכָּלִים לְיוֹם אֶחָד, מִצְוַתָּן עַד שְׁיַעֲלָה עֲמוּד הַשְּׁחָר.

וְכָל הַנְּאֻכָּלִים לְיוֹם אֶחָד - כַּגֹּוֶן חֲטָאת וְאִשָּׁם וְכַבְשִׁי עֲצֵרֶת וּמִנְחוֹת וְתוֹרָה.

מִצְוַתָּן - זְמַן אֲכִילָתָן.

עַד שְׁיַעֲלָה עֲמוּד הַשְּׁחָר - וְהוּא מִבֵּיאֵן לְהִיּוֹת נוֹתֵר, דְּכָתִיב בְּתוֹרָה (וַיִּקְרָא ד' טו) "לֹא יִנְיִחַ מִמֶּנּוּ עַד בֶּקָר", וְכוּלָם מִתּוֹרָה יִלְמְדוּ.

אִם פֶּן לְמָה אָמְרוּ חֲכָמִים עַד חֲצוֹת?

אִם פֶּן לְמָה אָמְרוּ חֲכָמִים עַד חֲצוֹת - בְּקִרְיַת שְׁמֵעַ וּבִאֲכִילַת קִדְשִׁים.

פְּדִי לְהִרְחִיק אֶדָם מִן הָעֵבְרִיָּה.

פְּדִי לְהִרְחִיק אֶדָם מִן הָעֵבְרִיָּה - וְאִסְרוּם בִּאֲכִילָה קוֹדֵם זְמַנָּן כְּדִי שְׁלֹא יִבֵּא לְאֲכַלֵּן לְאַחַר עֲמוּד הַשְּׁחָר וּיִתְחַיֵּב כִּרְת. וְכֵן בְּקִרְיַת שְׁמֵעַ לְזֹרוֹ אֶת הָאָדָם, שְׁלֹא יֵאמֵר יֵשׁ לִי עוֹד שְׁהוֹת וּבִתּוֹךְ כֵּךְ יַעֲלָה עֲמוּד הַשְּׁחָר וְעֵבֵר לוֹ הַזְמַן. וְהַקְטָר חֲלָבִים דְּקִתְנֵי הַכֹּא לֹא אָמְרוּ בּוֹ חֲכָמִים עַד חֲצוֹת כָּלָל, וְלֹא נִקֵּט לְהוֹ הַכֹּא אֲלֵא לְהוֹדִיעַ שְׁכַל דְּבַר הַנּוֹהֵג בְּלַיְלָה כִּשֵׁר כָּל הַלַּיְלָה. וְהַכִּי נִמִּי תַנֵּן בְּפֶרֶק שְׁנֵי דַמְגִילָה (דף כ"ג) "כָּל הַלַּיְלָה כִּשֵׁר לְקִצִּירַת הָעוֹמֵר, וְלְהַקְטָר חֲלָבִים וְאַבְרִים".

גְּמָרָא: תַּנָּא הֵיכָא קָאִי דְקָתְנִי "מֵאִימְתִי"?

לְרִיךְ". וְעוֹד קָשָׁה, דְּאִם כֵּן פְּסָקִין כְּרַצִּי יְהוֹשֵׁעַ בֵּן לִוִּי דְאָמַר תְּפִילּוֹת בְּאַמְנַעַת תְּקוּנוֹס, פִּירוּשׁ "בְּאַמְנַעַת": בֵּין שְׁנֵי קִרְיַת שְׁמֵעַ - בֵּין קִרְיַת שְׁמֵעַ שֶׁל שְׁחָרִית וּבֵין קִרְיַת שְׁמֵעַ שֶׁל עֲרֻבִית, וְאִנֵּן קִיַּימָא לֵן כְּרַצִּי יוֹחֵן דְאָמַר לְקַמֵּן (דף 7:7) "אִיזוּהוּ בֵּן הָעוֹלָם הַבָּא? זֶה הַסּוּמֵךְ גְּאוּלָּה שֶׁל עֲרֻבִית לְתַפִּילָה".

לְכֵן פִּירֵשׁ רַבִּינוּ תַס דְלִדְרַבָּה, קִרְיַת שְׁמֵעַ שֶׁל צִית הַכְּנַסַת עֵיקָר, וְאִם תְּאָמַר הֵיאֵךְ אִנּוּ קוֹרִין כָּל כֵּךְ מִצְעוּד יוֹס, וְיֵשׁ לוֹמַר דְקִיַּימָא לֵן כְּרַצִּי יְהוּדָה דְאָמַר צְפָרַק תְּפִלַת הַשְּׁחָר (דף 17:17) דְּזַמַּן תְּפִילַת מִנְחָה עַד פְּלַג הַמִּנְחָה, דְהֵיִינוּ אֶחָד עֶשֶׂר שְׁעוֹת פְּחוֹת רַבִּיעַ, וּמִיָּד כְּשִׁיכְלָה זְמַן הַמִּנְחָה מִתְחִיל זְמַן עֲרֻבִית.

וְאִם תְּאָמַר הֵיאֵךְ אִנּוּ מִתְּפִלְלִין תְּפִילַת מִנְחָה סְמוּךְ לְחִשְׁבָּה, וְאִפִּילוּ לְאַחַר פְּלַג הַמִּנְחָה, יֵשׁ לוֹמַר דְקִיַּימָא לֵן כְּרַצֵּן דְאָמְרֵי זְמַן תְּפִילַת הַמִּנְחָה עַד הָעֲרֻב, וְאִמְרִינֵן לְקַמֵּן (דף 17:17) "הִשְׁתַּחֲלֵל אֶתְמַר הַלְכַתָּא לֹא כִמַר וְלֹא כִמַר, דְעַצַד כִּמַר עַצַד וְדְעַצַד כִּמַר עַצַד".

מְכַל מִקּוּס קָשִׁיא, דְהוּי כְתָרִי קוּלִי דְסַתְרָן אֶהֱדָדִי, שְׁהָרִי מֵאִיזוּ טַעַם אִנּוּ מִתְּפִלְלִין עֲרֻבִית מִיָּד לְאַחַר פְּלַג הַמִּנְחָה? מִשּׁוּם דְקִיַּימָא לֵן דְשַׁעַת הַמִּנְחָה כָּלָה כְּצַרִּי רַצִּי יְהוּדָה וּמִיָּד הוּי זְמַן עֲרֻבִית, וּבְזַמַּן תְּפִילָה עֲנַמָּה לֹא קִיַּימָא לֵן כְּרַצִּי יְהוּדָה אֲלָא כְּרַצֵּן!

עַל כֵּן אָמַר ר"י דוֹדָאֵי קִרְיַת שְׁמֵעַ שֶׁל צִית הַכְּנַסַת עֵיקָר, וְאִנּוּ שְׁמִתְּפִלְלִין עֲרֻבִית מִצְעוּד יוֹס סְבִירָא לֵן כְּהֵנִי תַנָּאֵי דְגַמְרָא דְאָמְרֵי "מִשְׁעָה שְׁקֵדַשׁ הַיּוֹם", וְגַם "מִשְׁעָה שְׁבִנֵי אָדָם נִכְנָסִים לְהַסֵּב" דְהֵיִינוּ סְעוּדַת עֲרֻב שְׁבַת, וְהֵיאֵ הִיתָה מִצְעוּד יוֹס, וּמֵאוּתָה שְׁעָה הוּי זְמַן תְּפִילָה. וְגַם רַחִיָּה (לְקַמֵּן כ"ג) דְרַב הוּי מַזְלֵי שֶׁל שְׁבַת צְעֵרַב שְׁבַת, וּמִסְתַּמָּא גַם הִיא קוֹרָא קִרְיַת שְׁמֵעַ. מְכַל אוֹתָן הַרְאִיּוֹת מִשְׁמַע דְקִרְיַת שְׁמֵעַ שֶׁל צִית הַכְּנַסַת הִיא עֵיקָר.

וְהֵא דְקָאֵמַר צִירוּשְׁלָמִי "לְמָה הִיו קוֹרִין צִצִּית הַכְּנַסַת וְכו'", אָמַר רַבִּינוּ תַס שְׁהִיו רַגִּילִין לְקָרוֹת קִרְיַת שְׁמֵעַ קוֹדֵם תְּפִילַתָם כְּמוֹ שְׁאִנּוּ רַגִּילִין לוֹמַר אֲשֵׁרִי תְּחִילָה, וְאוּתָה קִרְיַת שְׁמֵעַ אִינָה אֲלֵא לְעֲמוּד צְתִפִּילָה מִתּוֹךְ דְצַרִּי תוֹרָה. וּמִכָּאֵן נִרְאָה מִי שְׁקוֹרָא קִרְיַת שְׁמֵעַ עַל מַטְתּוֹ שְׁאִין לְצַרֵךְ, וְגַם אִינוּ לְרִיךְ לְקָרוֹת אֲלֵא פְרַשָּׁה רַאשׁוֹנָה.

וְחֲכָמִים אוֹמְרִים עַד חֲצוֹת.

מְשַׁעַת צֵאת הַכּוֹבָבִים - שהוא גמר ביאת השמש, כדיליף לקמן (עמוד ב').

מילתא אגב אורחיה קמשמע לן: פהגים אימת קא אכלי בתרומה - משעעת צאת הכובבים, והא קמשמע לן דכפרה לא מעפבא.

חוק: והא קמשמע לן דכפרה לא מעפבא - ואס תאמר הא תנינא חדא זימנא במסכת נגעים (פרק י"ד), ומייתי לה דהערל (דף ע"ד): "העריב שמשו אוכל בתרומה" ויש לומר דרגילות של משניות לאשמועינן בקולר אף למה שמפורש כזר.

פדתניא: "ובא השמש וטהר" (ויקרא כ"ב ז) - ביאת שמשו מעפבתו מלאכול בתרומה, ואין כפרתו מעפבתו מלאכול בתרומה.

וממאי דהאי "ובא השמש" ביאת השמש, והאי "וטהר" טהר יומא?

דילמא ביאת אורו הוא, ומאי "וטהר" - טהר גברא!

דילמא ביאת אורו - שיאור השמש ביום השמיני, ויטהר האיש עצמו בהבאת קרבנותיו ואחר יאכל.

חוק: דילמא ביאת אורו הוא - פירש רש"י: עד שיזרח אורו של יום השמיני, ומאי "וטהר", טהר גברא - שיטהר האיש בהצאת קרבנותיו.

ותימא לפירשו, לפרוך אהיה דהערל (דף ע"ד): דהעריב שמשו אוכל בתרומה וכו' - מנלן דביאת שמשו הוא!

ועוד, היכי מני למימר דמיירי צורחה, דאי צורחה הוא, הוה מני למכתב בקרא "וזרח השמש וטהר", כמו (במדבר כ"א יא) "ממזרח השמש", או לשון יציאה כמו (בראשית י"ט כג) "השמש יצא על הארץ", ונקט בקרא "וצא השמש", אלמא דהיינו שקיעת החמה!

ועוד, דכסמוך קא מצעיא ליה האי וצא השמש אי ביאת אורו הוא, ופשיט מצרייתא "זכר לדבר וכו'" - תפשוט ממחניתין (נגעים פרק י"ד) "העריב שמשו אוכל בתרומה", אלמא דהיינו ביאת שמש!

היכא קאי - מהיכא קא סליק דתנא ביה חובת קריאת שמע, שהתחיל לשאול כאן זמן הקריאה.

ותו, מאי שנא דתני דערבית ברישא - לתני דשחרית ברישא!

חוק: לתני דשחרית ברישא - כדלשכחן בתמיד, דכתיב של צוקר תחילה.

תנא אקרא קאי, דכתיב (דברים ו' ז) "בשכבך ובקומך", והכי קתני: זמן קריאת שמע דשכיבה אימת? משעיה שהפגנים נכנסין לאכול בתרומתן.

אקרא קאי - ושם למד חובת הקריאה.

ואי בעית אימא יליף מבריתו של עולם, דכתיב (בראשית א' ה) "ויהי ערב ויהי בקר יום אחד".

ואי בעית אימא - הא דתנא ערבין ברישא, יליף מבריתו של עולם.

אי הכי, סיפא דקתני "בשחר מברך שמים לפניה ואחת לאחריה, ובערב מברך שמים לפניה ושמים לאחריה", לתני דערבית ברישא!

חוק: אי הכי סיפא דקתני שחרית ברישא - אי אמרת בשלמא דסמין אקרא ד"צטכנן" אס כן אינו מקפיד קרא אלא אקריאת שמע, אלא אי אמרת דסמין אקרא דצרייתו של עולם, אס כן קפיד אכל מילי, אס כן סיפא דקתני וכו'.

חוק: מברך שמים לפניה וכו' - (ירושלמי) ושבע ברכות הוי כנגד "שבע ביום הללתיך" (תהלים קי"ט קסד), ולא קא חשיב "יראו עינינו" דהיה צרכה תקנו רבנן כדי להמתין לחצריהם צבית הכנסת. ודוקא צבית הכנסת שלהם שהיו עומדים בשדה והם מסוכנים מן המוזיקים, אבל צבתי כנסיות שלנו אין לריכין להמתין לחצריהם אלא צלילה.

תנא פתח בערבית, והדר תני בשחרית.

והדר תני בשחרית - "מאימתי קורין את שמע בשחרית".

עד דקאי בשחרית פריש מילי דשחרית, והדר פריש מילי דערבית.

אמר מר: "משעיה שהפגנים נכנסים לאכול בתרומתן". מקדי, פהגים אימת קא אכלי תרומה? משעעת צאת הכובבים. לתני משעעת צאת הכובבים!

שיתפלל זרישא, כדחניא לקמן (דף 7:): "וקורא קריאת שמע ומתפלל, ואוכל פתו ומזכך, וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה".

ויש לומר דזמן תפילה הוי קודם לזמן סעודה, ללא דוקא משעני נכנס לאכול, אלא פורתא מעיקרא קאמר, שעד שיכינו לו סעודתו יקרא ויתפלל.

סיפא ודאי פליגא אמתניתין, רישא מי לימא פליגא אמתניתין?

סיפא ודאי פליגא אמתניתין - דקתני הכא "עד שעה שעומד ליפטר מתוך הסעודה", והיינו לא כרבי אליעזר ולא כרבנן ולא כרבן גמליאל. דדריש "ובשכבך" - תחילת זמן שכיבה, ובמתניתין תנן "עד סוף האשמורה הראשונה".

לא, עני וכהן חד שיעורא הוא.

עני וכהן - עני כל לילותיו, וכהן טמא לאכול בתרומה.

חד שיעורא הוא - צאת הכוכבים.

ורמינהו: מאימתי מתחילין לקרות קריאת שמע בערבית? משעה שבני אדם נכנסין לאכול פיתן בערבי שבתות - דברי רבי מאיר, וחקמים אומרים משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן - סימן לדבר צאת הכוכבים.

בערבי שבתות - ממחרת לסעודה שהכל מוכן.

ואף על פי שאין ראיה לדבר, זכר לדבר, שנאמר (נחמיה ד' טו) "ואנחנו עושים במלאכה וחקים מחזיקים ברחמים, מעלות השחר עד צאת הכוכבים". ואומר: "והיו לנו הלילה משמר והיום מלאכה".

שאין ראיה לדבר - שהיום כלה בצאת הכוכבים, זכר לדבר איכא.

תוס': אף על פי שאין ראיה לדבר - ראייה גמורה אינה, דהא לא מיירי התם לענין קריאת שמע.

מאי "ואומר"? וכי תימא מפי ערבא שמשא ליליא הוא, ואינהו דמחשכי ומקדמי, תא שמע: "והיו לנו הלילה משמר והיום מלאכה".

דמחשכי - ועושין מלאכה בלילה משקיעת החמה עד צאת הכוכבים.

ומקדמי - ומשכימין קודם היום, דאימא יום לא הוי עד הנץ החמה, והם מקדימין מעלות

ויש לומר דהכי פירושו: ממאי דהאי "וצא השמש וטהר" ביאת שמש הוא ממש, ומאי "וטהר", טהר יומא, דהיינו לאת הכוכבים? דילמא ביאת אורו הוא, דהיינו תחילתה של שקיעת החמה, והוא תחילת הכנסתה ברקיע, ועדיין יש שהות ציוס חמש מילין עד לאת הכוכבים, ומאי "וטהר", טהר גברא.

והשתא למתניתין דהערל לא קשה מידי, דמני למימר העריב שמשו דהתם היינו ביאת אורו, ואף מהתם לא תפשוט דהיינו לאת הכוכבים. משום הכי אינטריך לאתויי הכא הצרייתא ללאת הכוכבים.

אמר רבה בר רב שילא: אם פן, לימא קרא "וטהר". מאי "וטהר"? טהר יומא, פדאמרי אינשי: "אי ערב שמשא ואדפי יומא".

אם פן - דהאי קרא וטהר לשון צווי הוא, נימא קרא וטהר. מאי וטהר?

אדפי - לשון עבר - נתפנה מן העולם השמש.

תוס': אם פן לימא קרא "וטהר" - אף על גב דצכמה מקומות כתיב "וטהר", התם ליכא למיטעי, אצל הכא דאיכא למיטעי, הוה ליה למכתב "וטהר".

במערבא הא דרבה בר רב שילא לא שמיע להו, ובעו לה מיבעיא: האי "ובא השמש" ביאת שמשו הוא, ומאי "וטהר" - טהר יומא, או דילמא ביאת אורו הוא, ומאי "וטהר" - טהר גברא?

והדר פשוטו לה מברייתא - מדקתני בברייתא "סימן לדבר צאת הכוכבים", שמע מינה ביאת שמשו הוא, ומאי "וטהר" - טהר יומא.

מברייתא - דקתני לקמן בשמעתין "משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן, וראיה לדבר צאת הכוכבים", שמע מינה אין כפרתן מעכבתן.

אמר מר: משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן, ורמינהו - מאימתי קורין את שמע בערבין? משעה עני נכנס לאכול פיתו במלח, עד שעה שעומד ליפטר מתוך סעודתו.

משעה עני - שאין לו נר להדליק בסעודתו.

תוס': משעה שהעני נכנס לאכול פיתו במלח - תימא, עני גופיה מתי יתפלל? דהא אמרת זמן אכילתו היינו זמן קריאת שמע, וכיון שצא זמן קריאת שמע אסור להתחיל בסעודה עד

רבי אחאי ואמרי לה רבי אחא אומר: משענה
שרוב בני אדם נכנסין להסב.

נכנסין להסב - אית דאמרי בימות החול,
ואית דאמרי בשבתות, מכל מקום מאוחר הוא
(לכולם).

ואי אמרת עני וכהן חד שיעורא הוא, רבי
חנינא היינו רבי יהושע! אלא לאו, שמע מינה
שיעורא דעני לחוד, ושיעורא דכהן לחוד,
שמע מינה.

הי מנייהו מאוחר? מסתברא דעני מאוחר, דאי
אמרת דעני מוקדם, רבי חנינא היינו רבי
אליעזר! אלא לאו, שמע מינה דעני מאוחר,
שמע מינה.

והי מנייהו מאוחר - לכולם - דעני או דכהן.
הכי גרסינן: אי סלקא דעתך דעני קודם,
רבי חנינא היינו רבי אליעזר.

תוס': ואי סלקא דעתך דעני קדים רבי חנינא
היינו רבי אליעזר - ולא מצי למימר דעני
קדים לקידוש היום, או קידוש היום קדים
לשיעורא דעני, דלא מסתברא לחלק כל כך
בשיעורי זמן שכיבה, דכל זמנים הללו אית ציה.

אמר מר: אמר ליה רבי יהודה: וקלא כהנים
מבעוד יום הם טובלים! שפיר קאמר ליה רבי
יהודה לרבי מאיר!

תוס': אמר ליה רבי יהודה וקלא כהנים מבעוד
יום הם טובלים - תימא, תיקשי ליה לנפשיה,
שהרי פלג המנחה מצעוד יום היא, והוא אומר
(לקמן דף כו.) מיד כשיעבור פלג המנחה הוי זמן
תפילת ערבית!

ויש לומר דלדידיה לא קשיא, דלא דריש
"בשכנך וצקומך", אצל לרצנך דדרשי, קשיא
דאינו זמן שכיבה.

ורבי מאיר? הכי קאמר ליה: מי סברת דאנא
אבין השמשות דידך קא אמיןא? אנא אבין
השמשות דרבי יוסי קא אמיןא, דאמר רבי
יוסי: בין השמשות פהרף עין - זה נכנס וזה
יוצא, ואי אפשר לעמוד עליו.

בין השמשות דרבי יהודה מהלך חצי מיל לפני
צאת הכוכבים, ודרבי יוסי כהרף עין לפני צאת
הכוכבים, ורבי מאיר כרבי יוסי סבירא ליה,
וכי טביל מקמי הכי סמוך לחשיכה הוא, וזמן
שכיבה קרינן ביה.

השחר, דהוי כמו מהלך חמשת מילין
(פסחים דף צג:).

תא שמע והיו לנו הלילה משמר -
מדקאמר "והיום מלאכה", אלמא האי דעבר
מעלות השחר עד צאת הכוכבים יממא הוא.
וזכר לדבר איכא, דכל עת מלאכה קורא
הכתוב יום.

קא סלקא דעתך דעני ובני אדם חד שיעורא
הוא, ואי אמרת עני וכהן חד שיעורא הוא,
חכמים היינו רבי מאיר! אלא שמע מינה עני
שיעורא לחוד, וכהן שיעורא לחוד!

קא סלקא דעתך - רוב בני אדם היינו עניים,
כלומר: בני אדם בערבי שבתות ועניים בימות
החול חד שיעורא הוא.

לא, עני וכהן חד שיעורא הוא, ועני ובני אדם
לאו חד שיעורא הוא.

ועני וכהן חד שיעורא הוא? ורמינהו -
מאימתי מתחילין לקרות שמע בערבין? משענה
שקדש היום בערבי שבתות - דברי רבי
אליעזר.

משענה שקדש היום בערבי שבתות - היינו
בין השמשות - ספק יום ספק לילה, וכיון
דספק הוא קדש היום מספק.

רבי יהושע אומר: משענה שהכהנים מטוהרים
לאכול בתרומתן.

רבי מאיר אומר: משענה שהכהנים טובלין
לאכול בתרומתן.

משענה שהכהנים טובלים - היינו קודם בין
השמשות, כדי שיהא להם קודם בין השמשות
הערב שמש. והכי אמרינן בבמה מדליקין
(שבת לה.) דזמן הטבילה קודם בין השמשות
מעט.

אמר לו רבי יהודה: וקלא כהנים מבעוד יום
הם טובלים!

וקלא כהנים מבעוד יום הם טובלים - רבי
יהודה לטעמיה, דאמר בבמה מדליקין
(שבת לה:) בין השמשות - כדי מהלך חצי מיל
קודם צאת הכוכבים קרוי בין השמשות, והוי
ספק. הילכך טבילה דמקמי הכי מבעוד יום
הוא, ולא זמן שכיבה הוא. ולקמן מפרש מאי
אהדר ליה רבי מאיר.

רבי חנינא אומר: משענה שעני נכנס לאכול
פיתו במלח.